

İLAHİYAT FAKÜLTELERİNDE EĞİTİM AÇISINDAN KUR'ÂN-I KERİM DERSİ: DİCLE ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ ÖRNEĞİ

Rıfat ABLAY¹

Öz

Dini yükseköğretim veren ilahiyat fakültelerindeki Kur'ân-ı Kerim dersi, teorik ve uygulamalı bir ders olması hasebiyle birçok dersten farklılık göstermektedir. Bu dersin diğer derslerden ayrılan en önemli özelliği, öğrencinin ders sürecindeki gelişiminin sürekli takip edilmesini ve anlık dönütün alınmasını gerekli kılmıştır. Derste teorik bilgi toplu bir şekilde aktarıldıktan sonra her bir öğrenciye ayrı ayrı zaman ayrılması gerekmektedir. Ancak sınıf mevcutlarının kalabalık olması buna imkân vermemektedir. Bu husus hem öğretici hem de öğrenciler üzerinde olumsuz bir durum oluşturmaktadır. Öğreticilerin iş yükü ders dışına taşmakta, zaman zaman öğrenciler fakülte içindeki veya dışındaki kurslara yönlendirilmektedir. Bu husus öğrencilerde bazı memnuniyetsizliklere yol açmaktadır. Bu çalışmada, Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi lisans programı (örgün) bünyesinde eğitim gören ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerinden 251 kişiye anket çalışması yapılmıştır. Ankette, öğrencilerin Kur'ân dersinden beklentileri, derse olan ilgileri ve bu ders hakkındaki memnuniyetleri ölçülmekte olup eğitimlerinin bir kısmı Covid-19 salgınına denk gelen bu öğrencilerin Pandemi sürecinde bu dersten ne gibi kazanımlar edindiği incelenmektedir. Bundan hareketle öğrencilerin Kur'ân dersindeki yeterliliklerinin tespit edilmesinin yanı sıra bu ders özelinde öğrenci, eğitici ve sistemden kaynaklı sorunlar tespit edilmekte ve bu sorunlara birtakım çözüm önerileri sunulmaktadır. Araştırmada nitel ve nicel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır.

Anahtar Kelime: Kur'ân, Kırâat, İlahiyat Fakültesi, Kur'ân Dersi Eğitimi, Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, D.Ü. İlahiyat Fakültesi, rifat.ablay@dicle.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5948-9221.

THE TEACHING OF THE QURAN AS A SUBJECT AT THE FACULTY OF RELIGIOUS STUDIES: THE CASE OF THE FACULTY OF RELIGIOUS STUDIES AT DICLE UNIVERSITY

Abstract

Quranic instruction at theological schools offering advanced degrees in religious education is unique compared to most other forms of instruction because it combines academic study with practical application. The most important aspect of this course that sets it apart from others is the requirement for continuous monitoring of student progress and immediate feedback. After the theoretical information has been taught in class, it is important to spend time with each student to properly assess their progress. However, this is prevented by the fact that classes are already at their capacity limit, which is a disadvantageous circumstance for both the teacher and the students. Faculty workloads extend beyond the course, and students are referred to courses within or outside the department from time to time. This inevitably leads to dissatisfaction among some students. The present study conducted a survey among 251 second, third, and fourth-grade students in the Department of Religious Studies at Dicle University. The survey not only measures students' expectations, interest, and satisfaction with the Quran, but also examines how students benefited from these lessons during the pandemic period, which partially coincided with the Covid-19 outbreak. On this basis, this study identifies not only the students' abilities in teaching Quran, but also the problems encountered on the part of the students, the teachers and the system, and offers some solutions to these problems. Qualitative and quantitative research methods have been used together in this study.

Keywords: Qur'an, Qiraat, Faculty of Theology, Qur'an Lesson Education, Dicle University Faculty of Theology.

GİRİŞ

İlahiyat fakülteleri bünyesinde verilen Kur'ân-ı Kerim dersinin, ders yükü diğer derslere oranla daha fazladır. Bu ders, hâlihazırda hazırlık sınıflarında her dönem için haftalık dört saat, geri kalan dört yıllık süreçte ise haftalık iki saat olarak işlenmektedir. Bu ders müfredat içerisinde en çok ders saatine sahip olmasına rağmen dersi alan öğrencilerde istenilen oranda bir başarımın elde edilemediği gözlemlenmektedir. Problemin tespiti için bu konunun etraflıca ele alınması gerekmektedir. İlgili kurumlarda verilen Kur'ân-ı Kerim dersinin günümüzdeki problemlerine geçmeden önce, yirmi beş yıllık tarihî arka plan irdelenmelidir. Nitekim diğer bilimsel alanlarda olduğu gibi İslamî ilimler de önceki dönemlerden tevarüs yoluyla elde edilmektedir. Tarihin herhangi bir döneminde yaşanan olumsuzluk veya zincirin halkalarından birisinde oluşan kopukluk sonraki dönemlere de yansımaktadır. Bu olgudan hareketle son yirmi, yirmi beş yıllık sürece kısaca değinmek yerinde olacaktır.

İlahiyat tarihi süreç içerisinde Kur'ân dersiyle ilgili eksiklikleri yapısal olarak birkaç temel nedene dayandırılabilir. Bunun birinci nedenini, eğitim sistemindeki değişkenlik oluşturmaktadır. İlk açıldıkları dönemden itibaren belli bir süreye kadar bir düzen içerisinde

yürütülen ilahiyat eğitimi, 28 Şubat darbesi sonrasında ciddi değişimlere tanıklık etmiştir.² İmam hatip ve meslek liselerine uygulanan katsayı adaletsizliği ilahiyat fakültelerine giren öğrencilerin bir kısmının bu alanı zoraki olarak seçmelerine sebebiyet vermiştir.³ Bu fakültelerden mezun olan öğrencilerin bir kısmı İHL vb. dinî eğitim veren kurumlara öğretmen olarak atanınca belli bir oranda düşüşe geçmiş eğitim kalitesinin daha da düşmesine yeni bir kapı aralamıştır. İkinci neden İHL vb. eğitim kurumlarından daha düşük bir eğitim profiliyle mezun olup ilahiyat fakültelerine giren öğrenciler, bu döngüde yeni bir evreyi beraberinde getirmiştir. Birbirini eğitim-öğretim açısından beslemesi gereken bu iki kurum maalesef İmam Hatip Liselerinden zayıf bir eğitimle gelen öğrencilerin Kur’ân dersinin istenen oranda olmamasının sebeplerinden en önemlisini teşkil ettiği görülmüştür.

28 Şubat darbesinin etkileri tam manasıyla bertaraf edilememişken son dönemlerde İHL ve ilahiyat fakültelerinin sayısında ve kontenjanlarındaki artış bir yönüyle olumlu olsa da birtakım sıkıntıları da beraberinde getirmiştir. Sayısı çoğalıp ancak içerik olarak istenilenin altında bir öğrenci profiliyle mezun vermeye başlayan İmam Hatip Liselerinden İlahiyat Fakültelerine yerleşmeleri ve lise eğitiminde belli bir ortalamanın altına düşülmediği sürece dersten kalmama vb. bazı faktörler, öğrencilerin daha zayıf bir alt yapıyla gelmelerinin önünü açan faktörlerdendir.

Öte yandan öğrencilerin ilahiyat fakültelerini tercih etmeleri sevindirici olsa da ilahiyat bilimlerine dair alt yapısı olmayan normal liselerden gelen öğrencilerin ilgili dersi öğrenmelerinde büyük bir zorluğa sebep olduğu bir gerçektir. Bu durum da eğitici-öğretici yetiştirmek gayesi taşıyan ilahiyat kurumunu ne yazık ki sıfırdan Kur’ân eğitimi vermek zorunda bırakan ve seviyesini aşağılara çeken bir kuruma dönüştürmektedir. Çalışmamızın verilerinde de görüleceği gibi tecvid kaidelerine uygun Kur’ân okumak bir tarafa, Kur’ân

² 28 Şubat krizi olarak bilinen sürece kısaca işaret etmek konunun anlaşılmasına yardımcı olacaktır. “İmam Hatip Liseleri kurulduğu tarihten itibaren birçok kısıma tabi tutulmuş ve en son darbe de 28 Şubat hamlesiyle yapılmıştır. Hem İmam Hatip Liselerini hem de İlahiyat Fakültelerini derinden etkileyen yaptırımlar bu süreçle olmuştur. Benzer çalışmalarda da aynı konuya dikkatlerin çekilmesi 28 Şubatın özellikle Kur’ân ve hafızlık eğitimini olumsuz yönde etkilediğinin bir göstergesidir. Başörtüsü meselesinin yanı sıra İlahiyatların kontenjan kısıtlamasına gidilirken İmam Hatip Liselerinin de orta kısımları sekiz yıllık kesintisiz eğitim formülüyle bir daha açılmamak kaydıyla 1997’de kapatılmıştır. İmam Hatip Liselerinden mezun olan öğrencilerin özlük hakları daraltılmış, katsayı problemi çıkmış ve adeta İlahiyat Fakülteleri dışında herhangi bir bölüme gitme imkanları ellerinden alınmıştır. 2011 yılında katsayı zulmüne son verilerek bu okullardan mezun olan öğrencilerin diğer fakültelere girmelerinin önündeki engel kaldırılmıştır. Nihayet 2012 yılında da İmam Hatip Liselerinin orta kısımları tekrar açılmıştır.” Bilgi için bk. (Yüksel, 2016)

³ Kat sayı adaletsizliği 1999-2009 yılları arasında yaşanmıştır. 2006-2007 akademik yılı bahar döneminde sekiz ilahiyat fakültesindeki son sınıf öğrencilerine uygulanan bir ankette “İlahiyat fakültesini severek ve isteyerek tercih ettim.” şeklinde yöneltilen soruya olumsuz veya kararsızım şeklinde cevap verenlerin oranının %48,7 olması yukarıda aktarılanları doğrular mahiyettedir. Bk. (Alemdar, 2008, s. 183).

harflerine aşına olanların oranının %12,7 olması ve öğrencilerin %49'unun İmam Hatip Lisesi mezunu olmaması bunu kanıtlar niteliktedir. Ayrıca alfabenin ötesinde bilgiye sahip olanların ise Kur'ân metnine aşinalıkları çok düşük düzeydedir. Bu durum, matematik öğretmenliği bölümüne kayıt yaptırıp dört işlem veya çarpım tablosunu bilmeyen öğrencinin durumuna benzetilebilir.

Dinimizin temel kitabı olan Kur'ân-ı Kerim'in dili Arapça olmasına karşın eğitim sisteminden kaldırılmış olması veya sadece belli okulların müfredatında yer alması bu alfabenin öğrenilmesi için yeterli gelmemektedir. Nitekim normal liselerden mezun olup İlahiyat fakültelerine kayıt yaptıran öğrencilerin en büyük handikapları Arapça alfabetini çözmek, Kur'ân kelimelerini telaffuz etmektir. Bu engel sadece normal liselerden gelen öğrencilerin değil, aynı zamanda İmam Hatip Liselerinden gelenlerin de sorunudur. Bu durum akla şu soruyu getirebilir: Madem bu öğrenciler ilahiyat fakültelerine kayıt yaptırmışlar, hocaların her hâl ve şartta bu öğrencileri yetiştirmeleri gerekmektedir. Yukarıda işaret edilen matematik bölümündeki bir öğrencinin dört işlem bilmeme örneğine ilave olarak Türkçe öğretmenliği bölümüne kayıt yaptırıp Türkçe alfabetini veya İngilizce öğretmenliği bölümüne yerleşip ne Latin alfabetine ne de İngilizceye dair bilgisi olmayan öğrenci profili örnek verilebilir. İlgili bölümlerdeki eğiticiler, üniversite düzeyindeki öğrencilere alfabe veya dört işlem düzeyinde bilgi vermekle değil, akademik düzeyde bilgi vermekle mükelleftirler.

Eğitimdeki aksaklıkların diğer bir faktörü ise şüphesiz eğitici ile alakalıdır. Türkiye'deki Kur'ân-ı Kerim Okuma ve Kıraat Ana Bilim Dalı, çok yakın denilebilecek bir dönemde müstakil bir disiplin hâline getirilmiştir. Bu durum sevindirici olsa da ilgili ana bilim dalının öğretim elemanı açığı hâlâ istenilen düzeyde değildir. Bir kısım yerde eğitici ihtiyacı kurum içindeki diğer birimlerden veya kurum dışından görevlendirmelerle yapılmaktadır. Zaman zaman bu husus koordinasyonu güçleştirdiği gibi birim içerisindeki disiplini de olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Son olarak etkileri bütün dünyayı saran Covid-19 diye bilinen pandemiden dolayı 2019-2020 eğitim ve öğretim yılı bahar döneminden itibaren üç dönem boyunca tamamen çevrimiçi eğitime geçilmiştir. Sonraki süreçte Dicle Üniversitesinde, pandeminin etkileri henüz sürdüğü için 2021-2022 eğitim ve öğretim yılında yüz yüze eğitime geçildiği hâlde devam zorunluluğunun olmayışı, başta hazırlık ve birinci sınıfı bu şekilde okuyanlar açısından öğrenmenin güçleştiği gözlemlenmiştir. Pandeminin etkileri sadece ilgili sınıflarla sınırlı kalmamış, diğer sınıflar da uygulamalı bir ders olan Kur'ân okuma dersinden uzak kalmanın

olumsuz etkilerine maruz kalmışlardır.⁴ Örneğin pandemi süresince öğrencilerden ezber istenmemesi, araştırmamızı yaptığımız dönemde ise ezberlerin zorunlu olmasının öğrencilerde ciddi bir ezber fobisi oluşturduğu görülmüştür. Müfredattaki ezberlerin azaltılması gerektiğini düşünenlerin oranı %61,6 ve ezberlerin hiç olmaması gerektiğini düşünenlerin oranının ise %50 olması bunu kanıtlamakta ve üzerinde düşünülmesini gerektirmektedir.

1. Araştırmanın Amacı

Kur'ân-ı Kerim dersi, uygulama bakımından İlahiyat fakültesi dersleri içerisindeki en zor derslerdendir. Bu dersin uygulaması sınıf içerisinde bir bütün olarak ele alınıyor gibi görünse de öğrencilerin İlahiyat öncesi eğitimleri, sosyolojik faktörler vb. nedenler dersin birebir uygulanmasını zorlaştırmakta, her bir öğrenciye özel zaman ayrılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu da hem öğrenciler hem de eğitimciler açısından birtakım sorunları beraberinde getirmektedir. Kur'ân-ı Kerim dersinin daha sağlıklı verilmesi için bu dersle ilgili problemlerin eğitici, öğrenci ve sistemden kaynaklı sorunları üzerinde durulmasını gerekli kılmaktadır. Bundan hareketle, Kur'ân-ı Kerim dersinin ilgili problemlerinin araştırılması hedeflenmekte, daha önce yapılmış birtakım benzer çalışmaların verileri günümüzdekilerle karşılaştırılarak soruna çözüm aranmaktadır.

2. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin Kur'ân-ı Kerim dersinin yüzüne okuma ve müfredatta sorumlu tutulan sure ezberlerine ve derste teorik olarak verilen tecvid konularının hangi oranda işlendiği ve kullanılan yöntemlerin yeterliliği hakkındaki öğrenci memnuniyetini ölçme ve bu minvalde derse bakış açılarını ortaya koymaya yönelik sorular dijital anket şeklinde yöneltilmiştir. Anket, “Katılıyorum”, “Katılmıyorum”, “Kararsızım” şeklinde üçlü derecelendirme yöntemiyle uygulanmıştır. Çalışmada nicel ve kısmen nitel araştırma yöntemi uygulanmıştır. Yöneltilen soruların anket sonuçları tablolar hâlinde verilmiş, sonuçlar yüzdelik ve sayı değerleriyle analize tabi tutulmuştur.

3. Evren ve Örneklem

Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Lisans (Örgün) programı bünyesinde mevcutta 2367 öğrenci eğitim görmektedir. Birinci öğretimde okuyanların sayısı 1710'dur. Bunların 1173'ü

⁴ Pandemi sürecinde ilahiyat fakültelerinde uzaktan eğitime geçişle beraber çevrimiçi eğitimin olumsuz etkilerine alt sınıfların, son sınıflara göre daha çok maruz kaldıkları tespiti yapılmıştır. Bk. (Işıkdoğan, 2022, s. 131; Özdemir & Erdoğan, 2021). Bu durum, son sınıfların daha önce yüz yüze eğitimde gerek teorik gerekse pratik birçok yeterliliği elde etmiş olmalarıyla açıklanabilir.

kız, 537'si erkektir. Birinci öğretimde okuyan kız öğrencilerinin oranı %68 civarına tekabül etmektedir. İkinci öğretimde ise 657 öğrenci vardır. Bunların 409'u kız, 248'i erkek öğrencidir. İkinci öğretimde kız öğrencilerin oranı %62 dolayındadır. Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencileri araştırmanın evrenini, lisansta (örgün) eğitim gören ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflar ise örnekleme oluşturmaktadır. Bu anket, ilgili fakültede 2022-2023 akademik yılı güz yarısında uygulanmıştır.

“İlahiyat Fakültelerinde Eğitim Açısından Kur'ân'ı Kerim Dersi: Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği” başlıklı anket çalışması Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi lisans programı (örgün) bünyesinde eğitim gören ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflardaki 251 öğrenciye uygulanmıştır.

Araştırma soruları Dicle Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulunun 20.01.2023-13 sayılı kararı doğrultusunda gerekli izinler alınarak yapılmıştır.

4. Değişkenler

4.1. Cinsiyet

Ankete katılan öğrencilerin cinsiyete göre dağılımları kız %76,1(191), erkek %23,9 (60) olup fakültedeki sayıyla yakın seyretmektedir. Bu oran, örnekleme temsil eder niteliktedir.

4.2. Öğrenim Türü

Ankete katılan öğrencilerin öğrenim türlerine göre dağılımlarının “I. Öğretim %80,5, II. Öğretim %19,5” şeklinde olduğu tespit edilmiştir. İki öğretimin fakülte bünyesindeki dağılımları göz önünde bulundurulduğunda katılımın yakın olduğu görülmektedir.

4.3. Sınıflara Göre Dağılım

Ankete katılan öğrencilerin sınıflara göre dağılımı şu şekildedir:

İkinci sınıflar %21,5, üçüncü sınıflar %42,2 ve dördüncü sınıflar %36,3.

Üçüncü sınıfların katılımı daha yüksek olup dördüncü sınıfların katılımı onlara yakın bir orandadır. İkinci sınıflar daha düşük bir seviyede kalmaktadır. Her iki ucun ortasını temsil eden üçüncü sınıflardan katılımın yüksek olması karşılaştırma yapmak için daha avantajlı bir durum olarak değerlendirilebilir.

4.4. Lise Mezuniyeti

Ankete katılan öğrencilerin mezun oldukları lise türüne göre dağılımlarının “İmam-hatip lisesi %51, diğer lise %49” şeklinde olduğu tespit edilmiştir. İlahiyat eğitimi veren bir kurum için imam hatip lisesinden kayıt yaptıranların oranı düşük kalmaktadır. Yakın dönemde yapılan bir çalışmada farklı bir ilahiyat fakültesine imam hatip lisesinden kayıt yaptıranların %77,1 olduğu (Acar & Genç, 2022, s. 615) saptanmıştır. Bu oran 2000-2010 yıllarında çok daha yüksek seyretmiştir (Alemdar, 2008).

4.5. Hafızlık Durumu

Tablo 1. *Hafızlık durumunuz nedir?*

Hafızım		Hafız Değilim		Hafızlık yapıyorum		Toplam	
Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı (n)	Yüzde	Sayı	Yüzde
15	6	230	91,6	6	2,4	251	100

Hafızlık durum tespitine göre ankete katılanlar arasında ilahiyat eğitimi esnasında hâlen hafızlık yapanlar 6, daha önce hafızlık olan 15 kişi bulunmaktadır. Bu oran, yukarıda verilen söz konusu fakülte mevcudu içerisinde düşük kalmakla beraber her bir sınıfta bir iki hafızın olması bakımından değerlidir.

5. Bulgular ve Yorumlar

5.1. Kur'ân Dersi Açısından İlahiyat Fakültesinin Öğrenci Profili

Tablo 2. *İlahiyat Fakültesine Gelmeden Önce Kur'ân Okumayı Biliyordum.*

Kur'ân Okumayı Biliyordum.	Katılıyorum		Katılmıyorum		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
	219	87,3	32	12,7	251	100

Bu soru öğrencilere nötr bir şekilde yöneltilmiş olup tecvid bilgisi veya yeterli sayılacak bir okuma düzeyi sorulmamıştır. Bu vesileyle öğrencilerin kararsızlık yaşamamaları istenmiştir. Hiç Kur'ân bilmeyenlerin oranının %12,7 olması sınıflar içerisinde diğer öğrencilerin de öğrenmelerini etkilemektedir. Öğretici bu türden, sıfırdan başlayan öğrencilere fazla zaman ayırınca seviyesi daha yüksekte olan öğrencilerde memnuniyetsizliğe sebebiyet verebilir. Açık uçlu soruda K-110 şöyle bir ifadeye bulunmuştur: “Başarılı öğrencilere sınıfta odaklanmıyorsunuz. Sürekli düşük seviyedeki öğrencilerle ilgileniyorsunuz. Bize de daha çok vakit ayırmanız, bizim için daha iyi olacak dersiniz.”

Öğreticinin bu hususta daha dikkatli olması gerekmekte, düşük seviyeli ve seviyesi iyi olan öğrenciler arasında bir denge oluşturmalıdır. Ayı şekilde okuması düşük seviyede olan ilgili öğrencilerin dersin haricindeki etkinliklere diğerlerine göre daha fazla müracaat etmeleri gerekmektedir.

Tablo 3. *Düzgün bir Kur'ân tilaveti olmadan da iyi bir ilahiyatçı olunabilir.*

İlahiyatçının Kur'ân okuması düzgün olmasa da olur	Katılıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
	33	13,1	193	76,9	25	10	251	100

Bu tabloda yaptığımız dilimleme doğru. Yukarıda işaret ettiğim tablo uymuyor. Ya da ben anlamadım.

Bu soruyu öğrencilerin %76,9'u olumsuz cevap vermiştir. İlahiyat eğitiminin en temel derslerinden olan Kur'ân-ı Kerim dersi, önemine binaen bütün dönemlere yayılmıştır. Temel olan bir derste başarısızlık dolaylı olarak diğer derslere de sirayet eder. Öğrencilerin bu soruya yüksek oranda katılmamaları ilahiyat öğrencilerinden beklenen bir cevaptır. Bu, aynı zamanda öğrencilerin ilgili derse yönelik bir çaba içerisinde olmak istediklerinin de bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

5.2. Kur'ân-ı Kerim Dersiyle İlgili Algıları

Sadece Kur'ân dersi özelinde değil, bütün dersler için temel kural, öğrencinin dersi sevip benimsemesidir. Sevdirilmeyen ders, uygulama bakımından kolay olsa bile öğrenciye zor gelebilmekte, öğrenci dersi benimsememektedir. Bundan dolayı Kur'ân gibi alfabe açısından ülkemiz eğitiminde sonradan öğrenilen ve uygulamalı olan bir derste öğrencinin derste kendini nasıl hissettiğine dair veri elde etmek, dersi sevip sevmediğini öğrenmek önemlidir. Bundan hareketle öğrencilerin bu derste kendilerini nasıl hissettikleri, derse olan ilgilerinin ne düzeyde olduğunu öğrenmek için öğrencilere bir dizi soru yöneltilmiştir.

Tablo 4. *“Kur'ân-ı Kerim dersi en sevdiğim derslerden biridir.”, “Kur'ân-ı Kerim dersi en çok sıkıldığım derslerden biridir.”*

	Katılıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Sevdiğim Ders	183	73,2	37	14,8	30	12	250	100
Sıkıldığım Ders	33	13,1	201	80,1	17	6,8	251	100

Bu kısımda öğrencilere birbirinden bağımsız iki ayrı soru yöneltilmiştir. İki soruya verilen cevaplar birbirini doğrulamaktadır. “Kur'ân-ı Kerim dersi en sevdiğim derstir.” diyenlerin oranı %73,2 iken “Kur'ân-ı Kerim dersi en çok sıkıldığım derstir.” diyenlerin oranı ise 13,1'dir. İlk sorudaki kararsızlar, ikinci soruda yarı yarıya düşmektedir. İkinci soruya verilen olumsuz cevapların sayısındaki yükseliş (%80,1), kararsızlar “Dersi seviyorum.” diyemiyor olsalar da “sevmediğim ders” olarak da nitelendiremedikleri şeklinde yorumlanabilir. Bu oran

2016 yılında yapılan bir çalışmada birinci soru için %51,2 iken ikinci soru için ise %15,5'tir (Şenat, 2016, s. 219). Araştırmasını yaptığımız fakülte ile diğer fakülte öğrencileri arasında “Kur’ân-ı Kerim dersi en sevdiğim derstir.” sorusuna verilen cevapta 22 puanlık bir fark, azımsanmayacak niteliktedir. Bu da Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin çok büyük bir kısmının ilgili dersi sevip benimsediklerini göstermektedir.

Tablo 5. “Kur’ân-ı Kerim dersinin sınıfları kalabalıktır.”, “Ders saatleri yetersizdir.”

	Katılıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Sınıfları kalabalıktır	197	78,5	36	14,3	18	7,2	251	100
Saatleri yetersizdir	167	66,5	64	25,5	20	8	251	100

Kur’ân-ı Kerim dersi, teorik ve pratik kısmı olan bir derstir. Teorik kısmı toplu hâlde verilebilmektedir. Pratik kısmı ise toplu hâlde yapılan karşılıklı talime elverişli olsa da öğrencinin bireysel olarak da dinlenmesine yani arz ve sema usulüne uygun olması gerekmektedir. İlgili fakültede bazı sınıflarda öğrenci sayısının 80’in üzerinde olması her bir öğrenciyle birebir ilgilenmeyi güçleştirmektedir. Ankette öğrencilere yöneltilen “Kur’ân-ı Kerim dersinin sınıfları kalabalıktır.” sorusuna %78,5, “Ders saatleri yetersizdir.” sorusuna ise %66,5 oranında olumlu cevap alınmıştır. Dersin verimliliği için sınıf mevcutlarının daha düşük bir seviyede tutulmasını gerekli kılan alternatifler üzerinde durulması gerekmektedir. Sınıf mevcutlarıyla dersin saati birbiriyle orantılıdır. Şayet sınıf mevcutları düşerse öğrencilerin saatin azlığına dair şikâyetleri de azalacaktır.

Tablo 6. İlahiyat fakültesinde Kur’ân-ı Kerim dersi zorunlu olmamalıdır.

Ders Zorunlu olmamalıdır.	Katılıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
	39	15,6	206	82,4	5	2	250	100

Öğrencilere, “İlahiyat Fakültesinde Kur’ân-ı Kerim dersi zorunlu olmamalıdır.” sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin %15,6’sı bu soruya katılıyorum, %82,4’ü katılmıyorum, %2’si ise kararsız olduklarını belirtmiştir. Bu soruya katılmayanların oranı ilahiyat fakültesi öğrencisinden beklenen bir cevaptır.

Tablo 7. *Kur'ân-ı Kerim dersi sadece iki dönem verilseydi sonraki yıllarda seçmeli olarak tekrardan alır mıydınız?*

Ders sadece iki dönem verilse sonraki yıllarda seçmeli olarak alırım	Katılıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
	123	49	104	41,4	24	9,6	251	100

İlahiyat fakültesi öğrencilerine, “Kur'ân-ı Kerim dersi sadece iki dönem verilseydi sonraki yıllarda seçmeli olarak tekrardan alır mıydınız?” sorusu yöneltiştir. Öğrencilerin %49'u katılıyorum, %41,4'ü katılmıyorum, %9,6'sı ise kararsızım şeklinde cevap vermiştir. Öğrencilerin yarısı, şayet Kur'ân dersi belli dönemlerde zorunlu olmuş olsaydı sonraki dönemlerde seçmeli Kur'ân dersinin de olmasını istemektedir. Bu sorunun bundan sonraki diğer soruyla da bağlantısı bulunmaktadır.

Tablo 8. *“Kur'ân Dersi mevcutta her dönemde verilmektedir. Bu dersimi ilerletmek için zorunlu dersin haricinde ayrıca ‘Seçmeli Kur'ân Dersi’ de olmalıdır.”*

Zorunlu Kur'ân dersi haricinde bu ders seçmeli olarak da alınmalı	Katılıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
	154	61,8	73	29,3	22	8,8	249	100

İlahiyat fakültesi öğrencilerine, “Kur'ân Dersi mevcutta her dönemde verilmektedir. Bu dersimi ilerletmek için zorunlu dersin haricinde ayrıca ‘Seçmeli Kur'ân Dersi’ de olmalıdır.” sorusu yöneltiştir. Öğrencilerin %61,8'i katılıyorum, %29,3'ü katılmıyorum, %8,8'i ise kararsızım şeklinde cevap vermiştir. Bir önceki soruda zorunlu Kur'ân dersi olmasaydı sonraki yıllarda sadece seçmeli Kur'ân dersini seçer miydiniz diyenlerin oranı %49 iken mevcuttaki zorunlu Kur'ân dersine takviye amaçlı seçmeli Kur'ân dersi olmalıdır, diyenlerin oranı %61,8'dir. Aradaki 12 puanlık fark, öğrencilerin bir kısmının bu dersi sorunsuz geçip sonraki yıllarda yeniden karşılaşmamayı diledikleri yorumuna yol açmaktadır.

5.3. Öğrencilerin Yüzüne Okuma Yeterlilikleri

Tablo 9. *“Mesleki yeterlilik açısından Kur'ân okuyuşumu yeterli buluyorum.”*

Kur'ân'ı yüzüne okumam yeterlidir	Katılıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
	89	35,6	113	45,2	48	19,2	250	100

Öğrencilere, “*Mesleki yeterlilik açısından Kur’ân okuyuşumu yeterli buluyorum.*” şeklinde bir soru sorulmuştur. Öğrencilerin %35,6’sı katılıyorum, %45,2’si katılmıyorum ve %19,2’si kararsızım şeklinde cevap vermiştir.

Yakın bir dönemde yapılan başka bir çalışmada öğrencilerin %26,3’ü katılıyorum, %40,7’si katılmıyorum ve %33’ü katılmıyorum şeklinde cevap vermiştir (Acar & Genç, 2022, s. 618). İki fakülte arasında öğrencilerin Kur’ân okuyuşlarını yeterli bulmada 9,3’lük bir puan farkı vardır. İlgili fakültekteki kararsız öğrencilerin sayısı Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinininkinden 13,8 puan fazladır. İki fakültekteki öğrencilerin de bu konuda bu dersi geliştirmek için daha fazla gayret göstermeleri izahtan varestedir. Başka bir çalışmada ise benzer bir soruya %12,4’lük puan ile çok düşük denilecek bir oranda katılıyorum cevabı vermiştir (Şenat, 2016, s. 221). İlgili fakültekte yapılan araştırmanın, büyük oranda kendi fakültelerindeki dersten geçemeyen ve yaz okuluna katılan öğrencilere yapılmış olması oranın bu denli düşüş sebebi olsa gerektir.

Tablo 10. “*Yüzüne okuma için dersin haricinde etkinlik yapıyorum.*”

Ders haricinde destek alıyorum	Katılıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
	192	77,1	45	18,1	12	4,8	249	100

Diğer derslerin tamamında dersin dışındaki etkinlikler önem arz etmekle beraber uygulamalı derslerden olan Kur’ân-ı Kerim dersinde bu durum daha bir ehemmiyet kazanmaktadır. Bu durumdan hareketle öğrencilere, “*Yüzüne okuma için dersin haricinde etkinlik yapıyorum.*” sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin %77,1’i katılıyorum, %18,1’i katılmıyorum ve %4,8’i katılmıyorum şeklinde cevap vermiştir. Dersin dışında etkinlik yapıyorum diyenlerin oranı yüksek olmakla beraber etkinlik yapmayanların bir kısmının bu derste ya başarılı oldukları için ya da bu derse ilgisiz oldukları içindir. Bunu net olarak kestirmek mümkün olmasa da dersin haricinde etkinlik yapanların oranının yüksek oluşu ilahiyat fakültesi öğrencisi açısından sevindirici bir durumdur.

Öğrencilere dersin dışında, yüzüne okumayı geliştirmek için birden fazla cevap verebilecekleri şu etkinliklerden hangilerini yaptıkları sorulmuştur:

Tablo 11. “Ders sonrası düzenli olarak kendim okuyorum.”, “Düzenli bir kursa gidiyorum.”, “Meşhur okuyucuları dinliyorum.”, “Sadece sınav dönemlerinde yoğunlaşıyorum.”

Kendim okuyorum		Düzenli bir kursa gidiyorum		Meşhur okuyucuları dinliyorum		Sadece sınav dönemi çalışıyorum	
Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
166	67,5	71	28,9	161	65,4	69	28

Öğrencilerin %67,5’i “Ders sonrası düzenli olarak kendim okuyorum.”, %28,9’u “Düzenli bir kursa gidiyorum.”, %65,4’ü “Meşhur okuyucuları dinliyorum.” ve %28’i “Sadece sınav dönemlerinde yoğunlaşıyorum.” demiştir. Kendi çabalarıyla okuyan veya meşhur okuyucuları dinleyenlerin oranları birbirine yakın seyretmektedir. İlgili kişilerin aynı şıkları tercih eden grup olma ihtimalleri yüksektir. Dersi takviye etmek isteyip dışarıdaki bir kursa gidenlerin oranı da azımsanmayacak niteliktedir. Sadece sınav döneminde yoğunlaşanların %28 olması ise üzerinde düşünmeyi gerektirmektedir.

5.4. Öğrencilerin Ezber Hakkındaki Görüşleri ve Ezber Yapma Yöntemleri

Tablo 12. “Ezber zorunlu olmalı mıdır?” “Her dönem için ezberleriniz tam mıdır?” “Mevcuttaki ezberler iyi midir?” “Müfredattaki ezberler yetersiz midir?” “Ezberler azaltılmalı mıdır?”

	Katılıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Ezber zorunlu olmalı	104	41,6	125	50	21	8,4	250	100
Ezberlerim tamdır	115	46,2	92	36,9	42	16,9	249	100
Mevcuttaki ezberler iyi	97	38,8	122	48,8	31	12,4	250	100
Ezberler yetersiz	30	12	191	76,6	28	11,2	249	100
Ezberler azaltılmalı	154	61,6	73	29,2	23	9,2	250	100

Öğrencilere ezberlerin zorunluluğuna dair birtakım sorular yöneltilmiştir. Bu sorular doğrultusunda ezberlerin zorunlu olması gerektiğine inanan öğrencilerin oranı %41,6’dır. Geriye kalan %50’lik kesim ezberlerin zorunlu olmaması gerektiğine, %8,4’ü ise kararsız olduğunu belirtmiştir. Bu oran, ilahiyat eğitimi alan öğrenciler açısından üzerinde düşünmeyi gerekli kılmaktadır. Bunda, ankete katılanların %50’ye yakın bir kısmının imam-hatip lisesi mezunu olmayışının etkisi büyük olsa gerektir.

Zorunlu ezber ile ilk defa İlahiyat fakültesinde karşılaşan öğrencilerin ezberin zorunlu olmasını yadırgamaları olağan karşılanabilir. Her dönem için ezberlerim tamdır diyenlerin

oranının %46,2 olması, ezber yapabilenlerin ezbere karşı olmadıklarını kanıtlamaktadır. Ezberler azaltılmalı diyenlerin oranının %61,6 olması bizleri bu konuda araştırma yapmaya sevk etti. Farklı üniversitelerin müfredatları incelendiğinde Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Lisans (örgün) ezber müfredatının makul düzeyde olduğu, hatta yer yer daha az olduğu görülmüştür.

Öğrencilerin bu konudaki itirazlarının altında yatan sebeplerden bir tanesinin de pandemi temelli olduğunu düşünüyoruz. Online eğitim sürecinde öğrenciler ezberlerden muaf tutulmuştur. Ayrıca pandemi sonrasında yüz yüze eğitime geçilen 2021-2022 eğitim ve öğretim yılında öğrenciler yüzüne okumalarını güçlendirmek için ezberlerden muaf tutulmuşlardır. İlk defa 2022-2023 eğitim ve öğretim yılı güz döneminde ezber zorunlu kılınmıştır. Anketimize katılanların tamamı pandemi sürecinin bir kısmında eğitim görmüştür. Öğrencilerin uzun bir aradan sonra, anketimizin yapıldığı dönemde ilk defa ezber yapmaya başlamış olmaları, ezberleri yadırgamalarına sebebiyet vermektedir. Bazı üniversitelerde son sınıftaki öğrencilere yeni ezber yaptırılmamakta, önceki dönem ezberlerinin tekrarı yaptırılmaktadır.⁵ Bununla ilgili Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde de revizeye gidilebilir, bu konu tartışmaya açılabilir. Bu hususta öğrencilerimizden ankete katılanlardan K-211 şöyle bir görüş bildirmektedir: “*Son sınıfta ezber yerine yüzünden okuma üzerinde durulması gerekir. Ezber unutulur ve son sınıf olarak mezun olduktan sonra yüzünden okuma daha kalıcı olur. Bir anlamda unutmak için ezber yapıyoruz. İkinci sınıfa kadar ezberin olması yeterli olur kanaatimce.*” Öğrencinin talebi kısmen makul görülebilir.

İkinci sınıf yerine üçüncü sınıfta da ezber yaptırılır dördüncü sınıfta da öğrencilerin yapmış oldukları ezberlerin tekrarı sağlanır. Bu şekilde bir uygulama, öğrencilerin daha önce büyük bir emekle ezberledikleri sureleri pekiştireceği gibi üzerlerindeki KPSS ve öğretmenlik uygulaması dersinin stresini de azaltmış olacaktır.

Sonraki iki soruda hocaların, yüzünden okumada ve ezber almada dengeyi sağlamada nasıl bir tutum sergilediklerine dair soru yöneltilmiştir.

Tablo 13. “*Hocamız yüzüne okuyuşu iyi olmadığı hâlde, ezberleri iyi olan öğrencileri dersten başarılı saymaktadır.*” “*Hocamız ezberi olmayan bir öğrenciyi yüzüne okuması iyi olduğu için Kur’ân dersinden başarılı sayabiliyor.*”

⁵ Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kur’ân-ı Kerim Ders Müfredatı için Bk. <https://www.kafkas.edu.tr/belgeler/e92e267f-8937-4efe-9f32-14babbf0a1c9.pdf>

	Katılıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Yüzünden okuması kötü, ezber yapmış öğrenci	63	25,4	154	62,1	31	12,5	248	100
Yüzünden okuması iyi, ezberi olmayan öğrenci	115	46,4	94	37,9	39	15,7	248	100

Öğrencilerin ezber ve yüzüne okumada yeterli sayılabilmeleri için hocalarının nasıl bir tavır sergilediğini ölçmek için “*Hocamız yüzüne okuyuşu iyi olmadığı hâlde, ezberleri iyi olan öğrencileri dersten başarılı saymaktadır.*” sorusu yöneltilmiştir. Yüzünden okuması kötü olup ezberi iyi olan öğrencinin geçemeyeceğini ifade edenlerin oranı %62,1, katılıyorum diyenlerin oranı %25,4, kararsızların oranı ise %12,5’tir. Bu oran, hocaların ezberden daha çok yüzüne okumayı esas aldıklarını göstermektedir. Aynı şekilde, “*Hocamız ezberi olmayan bir öğrenciyi yüzüne okuması iyi olduğu için Kur’ân dersinden başarılı sayabiliyor.*” sorusuna ise öğrencilerin %46,4’ü katılıyorum, %37,9’u katılmıyorum ve %15,7’si ise kararsızım şeklinde cevap vermiştir. İki soruya verilen cevaplar birbirini tamamlar niteliktedir. Ezberi olmadığı hâlde yüzüne okuması olan öğrencilere bir hak tanındığı görülmektedir. İlgili fakültedeki hocaların birinci önceliklerinin öğrencinin yüzüne okumalarını düzeltmek oldukları görülmektedir.

Tablo 14. “*Ezberlenecek yerin anlamının bilinmesi sizce gerekli midir?*”

Ezberlenecek yerin anlamı da istenmektedir	Katılıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
	118	47,6	104	41,9	26	10,5	248	100

Öğrencilere, hocaların ezber-anlam ilişkisinde nasıl bir tavır sergilediklerini öğrenmek için “*Hocamız ezberlenecek yerin anlamının da bilinmesini istemektedir.*” sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin yarısına yakını bu soruya olumlu cevap vermiştir. Bu da hocaların bir kısmının bunu zorunlu, bir kısmının da zorunlu tutmadıklarını göstermektedir. Sınıfların kalabalık ve ders saatlerinin yetersiz oluşu, ayrıca hocaların bir taraftan tecvid anlatması bir taraftan da bütün öğrencileri tek tek dinlemeye çabalamaları ezberlenecek surelerin anlamına eğilememelerini olağan kılmaktadır. Bu konunun bir nebze de olsa çözüme kavuşabilmesi için tefsir ana bilim dalı ile koordineli bir çalışma yapılarak tefsir dersinde işlenecek surelerin

ezber müfredatından seçilmesi sağlanabilir. Nitekim öğrencilerin anlamına aşına oldukları sureleri daha çok benimsedikleri gözlemlenmiştir.

Tablo 15. “Ezber yapmak için nasıl bir yol izliyorsunuz?”

Ezberlenecek yerin anlamını öğrenirim		Meşhur okuyuculardan iyice dinleyip ezberliyorum		Okuyarak ezberliyorum	
Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
92	36,8	163	65,2	196	78,4

Öğrencilere, “Ezber yapmak için nasıl bir yol izliyorsunuz?” şeklinde birden çok seçenekli soru yöneltilmiştir. Öğrencilerin %78,4’ü okuyarak, %65,2’si meşhur okuyucuları iyice dinleyip ezberliyorum demiştir. Aynı öğrencilerin iki şıkkı tercih etme olasılığı yüksektir. Öğrencilerin kulak dolgunluğu için yüksek bir miktarda meşhur okuyuculardan Kur’ân dinlemeleri olumlu bir gelişme olsa da muhtemelen hocaların az bir kısmının anlamı zorunlu tutması, öğrencilerin düşük bir kısmının “Ezberlenecek yerin anlamını öğrenirim.” cevabını vermelerine sebebiyet vermiştir.

5.5. Hocaların Tutumlarının Öğrenciler Üzerindeki Etkisi

Sadece Kur’ân dersi özelinde değil, eğitimin her kademesindeki derslerde hocaların tutumları öğrenciler üzerinde olumlu veya olumsuz etki bırakmaktadır. İçerik ve uygulama bakımından diğer ilahiyat derslerinden farklılık gösteren Kur’ân dersi hocalarının omuzuna ayrı bir yük binmektedir. Kur’ân dersi, öğrenciyi ölçmede diğer derslere göre ayrı bir uygulamaya sahiptir. Her hafta her bir öğrencinin gelişimini ayrı ayrı takip etmeyi, hoca açısından derste sürekli bir teyakkuzu gerektirmektedir. Sınıf içerisinde öğrencilerden canlı dönüt almayı gerektirdiği için hoca-öğrenci diyalogunun sürekli canlı tutulmasını gerekli kılmaktadır. Bunun olumlu yönleri olduğu gibi zaman zaman bazı olumsuzluklara da sebebiyet verebilmektedir. Dersin teorik çerçevesi çizildikten sonra öğrencinin derse katılımı sağlanmaktadır. Öğrencilerin hataları düzeltilmede ısrarcı olduğunda ise istemeden de olsa zaman zaman öğrenci, arkadaşları içerisinde kırıldığını düşünebilmektedir. Bu da bazı zamanlarda öğrenciyi dersin hocasına karşı mesafeli durmaya itebilmektedir. Öğrenmek esas olsa da her öğrencinin arzusu dersini sorunsuz geçmektir. Kur’ân dersi uygulamalı bir ders olduğu için öğrenci metin-ezber-teori esaslı bir sınava tabi tutulmakta, diğer bir ifadeyle sınav mülakat şeklinde yapılmaktadır. Öğrenciler, hoşuna gitmeyen not durumlarında hocalarıyla karşı karşıya gelebilmektedirler. Böyle bir durumda kendilerini sınıflarındaki öğrencilerle kıyasladıkları gibi diğer sınıfların dersine giren hocaların sınavlarıyla da

kıyaslayabilmektedirler. Zikredilenlerden hareketle öğrencilere, hocaların tutumlarını değerlendirmeye yönelik birtakım sorular yöneltilmiştir.

Tablo 16. “Kur’ân dersi hocaları arasında dersi işleme ve not verme konusunda farklılık var mıdır?”, “Kur’ân dersi hocalarının bir kısmı öğrenciyi çok sıkarken bir kısmı da çok rahat bırakmaktadır.”

	Katılıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Her bir hoca ayrı bir uygulamaya sahip	210	84,7	26	10,5	12	4,8	248	100
Hocaların bir kısmı sıkarken bir kısmı rahat bırakmakta	172	69,4	57	23	19	7,7	248	100

Öğrencilere, “Kur’ân Dersi hocaları arasında dersi işleme ve not verme konusunda farklılık var mıdır?” sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin %84,7’si katılıyorum, %10,5’i katılmıyorum, %4,8’i ise kararsızım şeklinde cevap vermiştir. Katılıyorum oranının yüksek oluşu hocaların hem dersi işlemede hem de not vermede farklı bir metoda sahip olduklarını göstermektedir. Buradaki yüksek oranın not vermede tam bir adaletsizlik olduğunu göstermemektedir. Yüksek oran, aynı zamanda hocanın dersi işleme metodu ile ilgili de olabilir. Nitekim “Kur’ân dersi hocalarının bir kısmı öğrenciyi çok sıkarken bir kısmı da çok rahat bırakmaktadır.” sorusuna öğrenciler, %69,4 oranında katılıyorum cevabını vermiştir. İki soru arasındaki %15,3’lük puan bunu gösterir mahiyettedir. Bununla beraber eğitim süresince en az iki farklı hocanın dersini almış öğrencilerin ikinci soruya %69,4 oranında katılıyorum cevabını vermiş olmaları bu konu üzerinde düşünmeyi gerekli kılmaktadır. Akademik özerklik her bir hocanın tarzını yansıtmasına olanak tanısa da aynı fakülte bünyesinde görev yapan hocaların asgari müştereklerde birleşmelerini zorunlu kılmalıdır. Bu ilke birliği öğrencilerin konuyla ilgili şikâyetlerini asgariye indireceği gibi adalet duygularını da zedelememiş olacaktır. Böylelikle daha motive olmuş bir öğrenci profiliyle karşılaşılacaktır.

Tablo 17. “Sınıflar arasında adaletsizlik olmaması için sınavların bir hoca tarafından değil, komisyonca yapılması gerekir.”

Sınavlar komisyonca yapılmalıdır	Katılıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
	122	49,4	102	41,3	23	9,3	247	100

Yukarıdaki sorularda öğrenciler, hocaların not verme ve ders işlemlerindeki farklılıktan şikâyet etmektedirler. Bu şikâyetlerin önüne geçmek için sınavların tek hoca tarafından değil, komisyonca yapılması teklif edilmektedir. Bu konuda öğrencilere, “*Sınıflar arasında adaletsizlik olmaması için sınavların bir hoca tarafından değil, komisyonca yapılması gerekir.*” sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin bu soruya olumlu cevabı %49,4 oranında olumlu, %41,3 olumsuz, %9,3 oranında kararsız şeklinde olmaktadır. Yukarıdaki iki soruya verilen yüksek orandaki olumlu cevaplar ciddi bir oranda düşmüştür. Bu da öğrencilerin sınavların komisyon tarafından yapılmasına karşı bazı kaygılarının olduğunu göstermektedir. Bununla beraber bu soruya %49,4 oranında olumlu cevap verilmiş olması, öğrencilerin bu görüşünü göz önünde bulundurulabilir kılmaktadır. Komisyon fikri öğrencilere cazip görünse de Kur’ân dersi hocalarının çoğu zaman sınıf dışına taşan mesailerini en az üç kat artıracığı için sıcak karşılanmayabilir. Bu konuda atılacak en iyi adım hocaların kendine has bir ders ve sınav değerlendirme metodu olsa da asgari müştereklerde birleşmeleridir.

Tablo 18. “*Hocamız dersi sıkı tutmasaydı ben bu derse gerekli ilgiyi vermezdim.*”, “*Hocamız bizi bu derste gereksiz sıkıkmaktadır. Hoca sıkıkmadan da öğrenilebilir.*”

	Katılıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Dersin sıkı tutulması gerek	78	31,7	147	59,8	21	8,5	246	100
Hoca sıkıkmadan da öğrenilebilir	81	33,1	144	58,8	20	8,2	245	100

Öğrencilere, “*Hocamız dersi sıkı tutmasaydı ben bu derse gerekli ilgiyi vermezdim.*” sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin %31,7’si katılıyorum, %59,8’i katılmıyorum, %8,5’i kararsızım şeklinde cevap vermiştir. Öğrencilerin kahir ekseriyeti, bir anlamda hocalarının kendilerini gereksiz sıkımadığını, kendilerinin bir gayret içerisinde olduklarını, 1/3’ü ise sıkı olduğunu söylemektedir. Diğer soruda, “*Hocamız bizi bu derste gereksiz sıkıkmaktadır. Hoca sıkıkmadan da öğrenilebilir.*” denilmiştir. Öğrenciler burada da bu dersin sıkı tutulmadan öğrenilemeyeceğini %58,8 katılımı ifade etmektedirler.

5.6. Hocaların Dersi Öğretim Yöntemleri

Bu kısımda, hocaların derste nasıl bir tavır sergiledikleri ve öğrencilere dersi geliştirmeleri için nasıl bir yol gösterdikleri ele alınacaktır. Bu doğrultuda öğrencilere öncelikle hocalarının dersi nasıl işlediklerine dair şu sorular yöneltilmiştir:

Tablo 19. “Hocamız dersten önce örnek okuyuş sergilemektedir.”, “Hocamızın okuyuşuna hiç şahit olmadım.”, “Dersin başında veya sonunda toplu talim yaptırılıyor. Hocamız okur, bütün sınıf tekrar eder.”, “Hocamız yanlış okudun der ancak nasıl düzgün okumamız gerektiğini göstermez.”, “Hocamız biz okurken hatalarımızı söylediği gibi düzgün okuyuşun nasıl olması gerektiğini de uygulamalı bir şekilde gösterir.”, “Hocamız dersten önce tecvid işler.”

	Katılıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Hoca derste okur	184	75,7	46	18,9	13	5,3	243	100
Hoca okumaz	22	9,1	209	86,4	11	4,5	242	100
Talim Yapılır	144	59,3	84	34,6	15	6,2	243	100
Sadece yanlış yaptın denilir	40	16,5	189	77,8	14	5,8	243	100
Yanlışlar düzeltilir	181	74,8	44	18,2	17	7	242	100
Dersten önce tecvid işenir	168	69,1	50	20,6	25	10,3	243	100

Öğrencilere yukarıda Kur'ân dersinin işlenmesine dair genel kabul görmüş birtakım sorular yöneltilmiştir. Bu doğrultuda hocanın örnek okuyuş sergileyip sergilemediği, öğrencilerle toplu talim yapılıp yapılmadığı, öğrencilerin okuma hatalarının düzeltilip düzeltilmediği ve teorik tecvid bilgisine yer verilip verilmediği sorulmuştur.

Öğrencilerin verdikleri cevaplara göre, hocalar %75,7 oranında derste örnek okuma sergilemekte, %59,3 oranında öğrenciyle talim yapmakta, öğrencilerin yanlışları %74,8 oranında düzeltilmekte ve %69,1 oranında da tecvid işlenmektedir. Verilen bu cevaplardan, hocaların Kur'ân dersinin işlenmesinde ülkemizde genel kabul görmüş kaideler çerçevesinde ders işledikleri görülmüştür. Kararsız görüşler hesaba katılmaksızın sorulara yaklaşık %20 oranında olumsuz cevap verilmiştir. Bu konuda hocalar arasında uygulama birliğine gidilebilir.

Dersi veren hocaların derste öğrencilerini motive etmeleri ve dersten sonra nasıl bir çalışma yapmaları hususunda onları uyarmaları beklenen bir durumdur. Bunu ölçmek için öğrencilere şu iki soru yöneltilmiştir:

Tablo 20. “Hocamız zaman zaman motive edici konuşmalar yapmakta, güzel okumamız için bizleri teşvik etmektedir.” “Hocamız derslerden sonra nasıl çalışmamız ve hangi yollara başvurmamız gerektiği hususlarında uyarıda bulunmaktadır.”

	Katılıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Hocamız bizleri motive etmektedir	155	64	65	26,9	22	9,1	242	100
Nasıl çalışmamız gerektiği söylenmektedir	174	72,2	46	19,1	21	8,7	241	100

Hocamız bizi derste motive etmekte sorusuna öğrencilerin %64'ü olumlu, %26,9'u olumsuz ve %9,1'i kararsız cevabı vermiştir. Öğrencilerin vermiş oldukları cevap, hocaların büyük bir kısmının öğrencilerini önemsedikleri ve bu konuda kendilerini yüreklendirdiği görülmektedir. Ayrıca "Hocamız derslerden sonra nasıl çalışmamız ve hangi yollara başvurmamız gerektiği hususlarında uyarıda bulunmaktadır." şeklinde sorulan soruya verilen %72,2'lik olumlu cevap, hocaların öğrencilerinin ders sonrası nasıl çalışmalarını gerektiği konusunda yol gösterdikleri anlaşılmaktadır.

5.7. Pandemi Sürecinin Kur'ân Dersini Öğrenmeye Etkisi

Mart 2020 tarihinden sonra Covid-19 salgınına bağlı sebeplerden ötürü dünyada olduğu gibi ülkemizdeki bütün eğitim kademelerinde de çevrimiçi eğitime geçilmiştir. Bu durum uygulamalı bir ders olan Kur'ân dersi açısından olumsuz etkilere sahip olmuştur. Bunun etkileri ilgili dönemle sınırlı kalmamış, Kur'ân dersi özelinde o süreçte eğitim gören öğrencilerin normal eğitim sürecine geçişle beraber çevrimiçi eğitimin olumsuz izlerinin sürdüğü görülmüştür. İlgili sürecin öğrencileri nasıl etkilediğini anlamak için bir kısım sorular yöneltilmiştir.

Tablo 21. "2019-2020 eğitim ve öğretim bahar döneminde uzaktan eğitime geçilmiştir. Online dersler Kur'ân okuma dersi açısından verimli oldu."

Pandemi sürecinde ders verimli geçti	Katılıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
	37	15,3	184	76	21	8,7	242	100

Öğrencilere, "2019-2020 eğitim ve öğretim bahar döneminde uzaktan eğitime geçilmiştir. Online dersler Kur'ân okuma dersi açısından verimli oldu." sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin %76'sı bu soruya olumsuz cevap vermiştir.

2021-2022 eğitim ve öğretim yılında yüz yüze eğitime geçildiği hâlde Dicle Üniversitesinde pandeminin bir kısım etkileri devam ettiği için devam zorunluluğu aranmamıştır. Yüz yüze eğitimde uygulamalı bir ders olan Kur'ân dersi için devam zorunluluğunun olmamasının nasıl bir etki oluşturduğunu anlamak için öğrencilere iki soru yöneltilmiştir.

Tablo 22. “Devam zorunluluğunun olmaması dersi öğrenmemde sıkıntı oluşturdu.”, “Devam zorunluluğunun olmaması daha iyi oldu, bana istediğim yere gidip Kur'ân dersi alma olanağı sundu.”

	Katılıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Devam zorunlu olmalıdır	120	49,4	105	43,2	18	7,4	243	100
Devam zorunlu olmamalıdır	91	37,4	121	49,8	31	12,8	243	100

Öğrenciler ilk soruya %49,4 oranında katıldıklarını, yani devam zorunluluğunun olmamasının dersi öğrenmelerinde sıkıntı oluşturduğunu belirtmişlerdir. İkinci soruda kendilerine, devam zorunluluğu olmadığı için başka yere gidip daha kolay Kur'ân öğrendikleri sorulmuştur. Bu soruya da %49,8 oranında katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Her iki soruya da verilen cevaplarda kararsızlar bir tarafa bırakılınca devam zorunluluğunun olmamasını savunanların oranının daha düşük kaldığı görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dicle üniversitesi İlahiyat Fakültesi lisans programı (örgün) ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerinden 251 kişiyle Kur'ân dersi yeterliliklerini ölçmek ve bu konuda görüşlerini almak için farklı alt başlıklardan oluşan bir anket çalışması yürütülmüştür. Anket sonuçlarına göre, öğrencilerin Kur'ân dersini yüksek oranda sevdiğini ve bu derse ilgi duydukları görülmüştür. Sınıf mevcutlarının kalabalık olmasının hocalar ve öğrenciler üzerinde bir stres oluşturduğu anlaşılmıştır. Öğrencilere göre ilgili dersin hocalarının dersi işlemede ilke birliğine sahip oldukları ancak not verme konusunda birbirlerinden farklı tutum sergiledikleri görülmüştür. Öğrencilerin büyük bir kısmının ezber ödevlerinin fazla oluşundan şikayetçi oldukları saptanmıştır. Yapılan araştırmada diğer fakültelerde de ezberlerin sayısı hususunda aynı uygulamanın olduğu, hatta bazı fakültelerde ezber ödevlerinin daha fazla olduğu görülmüştür.

Pandemi süreci boyunca ve pandemiden sonra yüz yüze eğitime geçildiği bir yıl boyunca öğrencilerin ezberlerden sorumlu tutulmamasının onlarda bir gevşeklik oluşturduğu görülmüştür. Bazı üniversitelerde olduğu gibi Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde de son sınıfta, önceki sınıflarda yapılan ezberlerin tekrarı alınabilir. Bu sayede hem son sınıf

öğrencilerinin önceki ezberleri pekişmiş olur hem de üzerlerindeki KPSS ve öğretmenlik uygulaması stajının baskısı azaltılmış olacaktır.

Ezber yapılacak yerlerin anlamını bilmek ezberi kolaylaştırmaktadır. Bunun için Tefsir Ana Bilim Dalı ile koordineli bir çalışma yapılarak tefsir dersinde işlenecek surelerin ezber müfredatından seçilmesi sağlanabilir.

Kur'ân dersinin teorik kısmı, öğrencilerle karşılıklı talim vb. hususlar toplu yapılabilir. Arz ve sema usulüyle öğretilen Kur'ân dersinde her bir öğrencinin bireysel dinlenilmesi gerekmektedir. Özellikle birinci öğretimdeki sınıf mevcutlarının kalabalık oluşu bu durumu güçleştirmektedir. Sınıf mevcutlarının fazlalığı hoca ve öğrencileri karşı karşıya getirebilmektedir. İmkânlar dâhilinde Kur'ân dersi özelinde ayrı bir ders programı düzenlenerek sınıflar ikiye bölünebilir.

İki dönem üst üste aynı dersten kalan öğrencilere bir üst sınıfın dersi verilmemelidir. Aksi takdirde bu husus hem öğrenmeyi zorlaştırmakta hem de birikme olduğu için öğrencinin gözünü korkutmaktadır.

Hafız öğrencilerin tespiti yapılarak Kur'ân dersinde bir kısım zayıf öğrencinin onlara yönlendirilmesi yapılabilir. Ayrıca hafız öğrenciler zorunlu dersten muaf tutularak sınıf farkı gözetilmeksizin bu öğrencilere kıraat-ı seb'â ve kıraat-ı aşere derslerinin yanı sıra daha ileri düzey tecvid eğitimi verilebilir.

Fakülte bünyesinde Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı olarak açılmış Kur'ân Kursu'na okuması zayıf öğrencilerin daha sistemli gitmeleri teşvik edilmelidir. Kur'ân-ı Kerim'i Güzel Okuma Yarışmaları düzenleyerek zaman zaman da dünya üzerinde en iyi okuyucuların fakülte öğrencileriyle buluşmalarını sağlayarak öğrencilerin teşviki yapılabilir.

Ramazan ayında, kıraati düzgün öğrencilerin fakültelerin uygulama camilerinde mukabele okumalarının önü açılmalı, bu konuda öğrenciler yüreklendirilmelidir. Bu durum öğrencilerin motivasyonlarının artmasına yarayacağı gibi ileride atılacakları meslek bilinçlerinin alt yapısını oluşturacak, aynı zamanda diğer öğrenciler için de teşvik edici olacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, M. M., & Genç, M. F. (2022). İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Kur'ân Okuma ve Tecvid Dersine Karşı Tutumları (Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği). *Kocaeli İlahiyat Dergisi*, 6(2), Art. 2. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7444186>
- Alemdar, Y. (2008). İlahiyat Fakültelerinde Kur'ân Dersleri İle İlgili Problemler ve Çözüm Önerileri. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(1), Art. 1.
- Işıkdogan, D. (2022). İlahiyat Fakültesi Öğrencilerine Göre Covid-19 Süreci Çevrimiçi Eğitim Etkinlikleri Ve Verimliliği. *Dicle İlahiyat Dergisi*, 24(2), Art. 2.

- Özdemir, Ö., & Erdoğan, İ. (2021). Covid-19 Pandemisi Sürecinde İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Uzaktan Eğitim Hakkındaki Görüşleri. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 12, Art. 12. <https://doi.org/10.53112/tudear.999869>
- Şenat, F. A. (2016). İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Kur'ân Okuma ve Tecvid Dersinin İşlenişyle İlgili Kanaatleri Üzerine Bir Araştırma. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 42(42), Art. 42.
- Yüksel, Y. (2016). İmam Hatip Liselerinde Kur'ân Eğitimi Üzerine Bir Araştırma (Tekirdağ Örneği). *Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (NKUIFD)*, 2(1), Art. 1.